

V. Pavlenko, Ph., D. (History), Prof.,
M. Zabolotna, Graduate Stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

NON-PROLIFERATION OF NUCLEAR WEAPONS IN A SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS (1991-2014)

The paper examines the significance of non-proliferation of nuclear weapons in a 1991-2014 time frame. The main aspects of the policy on non-nuclear states regarding non-proliferation in today's world structure are underlined.

Key words: Non-Proliferation, a System of International Relations, Nuclear Weapons (NW), Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), United Nations (UN), Global Partnership (GP), Group of Eight.

УДК: 329/78(477.83/.86)

Є. Папенко, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО ТОВАРИСТВА "СОКІЛ" У ГАЛУЗІ ГІМНАСТИКИ ТА СПОРТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті детально розглянуто гімнастично-спортивну діяльність українського молодіжного товариства "Сокіл" у Східній Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Проаналізовані причини створення сокільських товариств з фізичного виховання. Досліджено основні етапи становлення та діяльності сокільських гімнастично-спортивних організацій. Висвітлено форми та засоби фізичного виховання. Акцентовується увага на значенні гімнастики та спорту для українського народу напередодні Першої світової війни. Розглянуто політику польського намісництва в Галичині щодо активізації діяльності українського гімнастично-спортивного руху на межі ХІХ – ХХ ст. Висвітлено роль організаторів українського сокільського руху в удосконаленні фізичного виховання молоді. Підкреслюється, що гімнастично-спортивна діяльність українських сокільських товариств була необхідною передумовою у консолідації західноукраїнського населення, а також зуміла засобами фізичної культури підготувати український народ для боротьби за українську державність.

Ключові слова: молодіжне товариство, гімнастика, спорт, "Сокіл", фізичне виховання, визвольний рух.

Одним із напрямків діяльності українських сокільських товариств, створених 11 лютого 1894 р. у Львові Василем Нагірним та Володимиром Лаврівським, було гімнастично-спортивне виховання молоді. Так, 18 лютого 1894 р. на другому засіданні Загальних зборів львівського "Сокола" була ухвалена постанова про проведення з 1 березня 1894 р. перших занять з гімнастично-спортивної підготовки юнацтва [3, с. 25].

Щоправда, сокільська гімнастично-спортивна діяльність, як власне і вся діяльність львівського "Соколу" на початковому етапі його історії, українським населенням не сприймалася. Організатори українського сокілства намагалися донести громадськості думку про необхідність виховати сильне, здорове фізично й духовно молоде покоління та переконати у тому, що саме у поширенні сокільських ідей – майбутнє нації. "Вправи тілесні дуже корисно впливають на стан здоров'я фізичного, а посередньо і духовного", – підкреслював в одному із перших своїх видань Володимир Лаврівський [7, с. 2].

Неодноразово у своїх зверненнях до українського народу В. Нагірний та В. Лаврівський зазначали, що задля того, аби нація змогла активізувати свої дії для боротьби за українську державність, вона мусить передусім пройти фізичне загартування [11, с. 9]. "Для поневоленої нації цей вишкіл тотожний зі справою етичного, духовного відродження. Ті, хто поневолює, найгрішніше руйнують поневоленіх, власне в етичній площині, виховуючи людей на кволих рабів. Найтрагічнішим для поневоленіх духом є культурне рабство, тобто сприйняття всього сфальсифікованого під впливом суспільного поступу. Тому сокільська ідея насамперед була скерована на ділянку вдосконалення, ушляхетнення, евеніки й ділянку виховання, етики, як шляху до внутрішнього вдосконалення" [9, с. 47]. "Тільки фізично і морально сильна нація, – наголошував В. Нагірний, – зможе забезпечити своє існування та зберегти свою незалежність, а якщо її немає – здобути її" [13, арк. 3].

Перший гімнастично-спортивний гурток львівського "Сокола" був створений навесні 1894 р. за ініціативи інженера Теофіля Джулинського [3, с. 25]. Діяльність

спортивного гуртка Т. Джулинського полягала у навчанні молоді фехтуванню ("бобрицтво", згодом – назва "шерм") та гімнастиці. Спортивну секцію з гімнастики очолював Йосиф Коциловський, який у 1896 р. у Празі, пройшовши відповідні курси, склав іспит на керівника руханки. Згодом інструкторами гімнастики були М. Гамота, Е. Лукасевич, Г. Гарматій, О. Гамота, Я. Вінцовський, В. Безкорований, П. Сухинський, Ю. Семенюк, І. Копач [7, с. 3]. Секцію з фехтування особисто очолював Т. Джулинський. Заняття з гімнастики та спорту проводились в орендованому приміщенні по вул. Підвальної, 7, у Львові. Організатори гімнастично-спортивної сокільської секції для проведення занять на власні кошти придбали гімнастичні прилади: кін, поручні, гантелі тощо. Однак на початковому етапі своєї діяльності це спортивне товариство не користувалося великим зацікавленням серед західноукраїнського населення, адже кількість його членів становила лише 13 осіб [3, с. 25].

Існували також і інші гімнастично-спортивні секції львівського "Сокола". Наприклад, у листопаді 1894 р. був створений сокільський гурток з навчання їзди на ковзанах ("совганка"), а з 1897 р. проводилися навчання їзди на велосипеді (1895 р. – поява першого велосипеду подібного до сучасного). За сприяння В. Лаврівського для навчання з вищезазначених видів спорту були орендовані ставок поблизу Львова та гімнастичні зали. Важливим досягненням організаторів українського сокілства було налагодження зв'язків з чеським "Соколом", унаслідок чого з Праги час від часу надходила література з сокільської гімнастики.

Поступово сокільська гімнастично-спортивна діяльність почала здобувати все більше прихильників. Чисельність товариства збільшувалась. Приміром, якщо у перший рік своєї діяльності гімнастично-спортивні товариства львівського "Сокола" нараховували 121 чол., з яких заняття відвідувало 76, то вже на 1895 р. кількість членів збільшилась до 208 [5, с. 23]. Як підкреслив один з літописців українського сокілства А. Омельчук: "Зачалася праця в новій станиці народної культури тіла і духа. Захоплення зразу було дуже велике, до "Сокола" вступали і

молоді і старі, кожний старався дати йому свою поміч в міру своїх сил" [10, с. 185]. Однак ставлення польської адміністрації Галичини до українських гімнастично-спортивних сокільських товариств було негативним. Поляки, побоюючись великих чисельних розмахів українського сокільського руху, неодноразово сфабрикували судові справи проти членів українського "Соколу".

З обранням у 1901 р. головою львівського "Сокола" Альфреда Будзиновського, розвиток сокільської гімнастично-спортивної діяльності набув значного поширення. Так, у червні 1901 р. Альфред Будзиновський разом зі своїм братом Леонардом організували навчання для членів учительського кружка. Ці навчання проводились не лише для тих, хто вже навчав молодь гімнастиці та хотів підвищити свою кваліфікацію, але й для тих, хто прагнув стати інструктором з гімнастики не маючи жодного досвіду роботи в даній галузі. Тому серед учасників "учительського кружка" було чимало академічної та гімназійної молоді. З 1 жовтня 1901 р. під керівництвом І. Боберського розпочались навчальні курси перших учителів руханки. Заняття навчальних курсів проводили досвідчені інструктори гімнастики Т. Сухинський, Ю. Семотюк, В. Шухевич, С. Мотренчук, Б. та В. Любич та ін. Інструкторами з гімнастики стали Степан Гайдучок, Петро й Тарас Франки, Євген Любич та ін.

У 1901 р. за сприяння А. Будзиновського в орендованому залі польського "Сокола" відбувся перший публічний виступ з гімнастики та спорту українського сокільства. Варто зазначити, що виступ українських "Соколів" був позитивно оцінений у польських періодичних виданнях і ставився як взірць польському сокільству [16, с. 3]. З цієї нагоди український "Сокіл" було прийнято до "слов'янської родини сокільства". Підтвердженням цього було те, що на пам'ять почесного виступу українського сокільства керівництво чеського "Сокола" вручило А. Будзиновському срібну трубку [16, с.3].

Водночас А. Будзиновський як один із провідних діячів українського сокільського руху написав ряд статей на гімнастично-спортивну тематику. Він приділив велику увагу мандрівництву, фехтуванню та велоспорту. Мандрівництво під особистим керівництвом А. Будзиновського набуло широкого визнання після того, як під час однієї з мандрівок теренами Поділля він відкрив підземні печери, у яких зберігалися старовинні пам'ятки трипільської культури [12, с. 84]. Довідник "Туристика" А. Будзиновського, написаний у 1909 р., вважався на той час ґрунтовним дослідженням з мандрівництва.

За сприяння А. Будзиновського з 12 жовтня 1905 р. однострій спортивно-гімнастичних сокільських товариств був замінений з кавового кольору на сірий, а з 5 листопада 1906 р. заняття з гімнастики та спорту проводились у залі страхової компанії "Дністер" [5, с. 23]. Проте, найкращий період розвитку гімнастично-спортивної діяльності українських сокільських товариств настав з обранням у 1908 р. головою львівського "Соколу" вчителя німецької мови професора Івана Боберського.

Варто зазначити, що гімнастично-спортивною діяльністю сокільських товариств слов'янських народів І. Боберський зацікавився задовго до того, як його обрали спершу заступником А. Будзиновського, а згодом – керівником українського "Соколу". Так, І. Боберський ще наприкінці XIX ст., досліджуючи ідеологічне підґрунтя та значення фізичної культури сокільських товариств у пробудженні національної свідомості, відвідав Німеччину. І. Боберський не міг не звернути увагу на роль гімнастично-спортивної діяльності Ф. Яна в Німеччині, яка об'єднала німецький народ та стала потужною антинаполеонівською патріотичною силою. Порівнюючи бездержавне становище українських земель на межі

XIX – XX ст. І. Боберський дійшов висновку, що саме засоби фізичної культури допоможуть об'єднати та підготувати український народ для боротьби за власну державність. Як наголошував І. Боберський: "Виховання тіла – це шлях до виховання духа" [2, с. 2]. Під час своєї 15-річної педагогічної діяльності (1900 – 1914 рр.) в Українській Академічній гімназії Львова, І. Боберський разом зі своїми колегами: Іваном Верхнятським, Петром Огоновським, Мироном Кордубою, Григорієм Наливайком, Василем Білецьким, Іваном Копачем, Михайлом Грушевським, Осипом Яніним, Ярославом Вітошинським та ін. намагався виховати гідних патріотів своєї країни [12, с. 90]. Саме тому ім'я Івана Боберського заслуговує того, щоб його ставили в один ряд з такими іменами, як Мирослав Тирш у чехів, Фрідріх Ян у німців, Клеменс Жукотинський та Людвік Гонтельталь у поляків, а також з іншими західноєвропейськими засновниками сокільського руху.

Враховуючи те, що наприкінці XIX – початку XX ст. український "Сокіл" у Львові був єдиним руханковим товариством, метою якого було гармонійне виховання тіла і духа, випускники львівської Української Академічної гімназії намагалися будь-яким чином поширювати гімнастично-спортивну діяльність серед українцями на західноукраїнських землях. Це були, насамперед, Е. Любич, Ю. Семотюк, С. Мотренчук, І. Сохацький, Т. Потіха, С. Гайдучок, П. Франко, Т. Франко, С. Сидорович, О. Федів-Суховерська, Д. Білинська-Навроцька та ін. Вони створювали свої гуртки, клуби, видавали навчальні посібники, організовували здви́ги (маніфестації), лекції для зацікавлення українців у спортивно-гімнастичній діяльності львівського "Соколу". Так, наприклад, у 1902 р. у Львові відбувся привселюдний виступ прихильників руханки та спорту з використанням гімнастичних вправ, який позитивно змінив байдуже ставлення українців до фізичного виховання [12, с. 93].

Варто зазначити, що гімнастично-спортивна діяльність львівського "Соколу", а також патріотичне виховання І. Боберським західноукраїнської молоді в Українській Академічній гімназії вплинули на виникнення різноманітних спортивних товариств у Східній Галичині. Так, випускниками гімназій та за безпосереднього сприяння І. Боберського у 1906 р. був створений "Український спортивний кружок" та спортивне товариство студентів "Україна", засновником якого був С. Гайдучок. За активної підтримки українського сокільства на західноукраїнських землях напередодні Першої світової війни були створені спортивні клуби у Тернополі ("Поділля"), Станіславові ("Буй-Тур"), Стрию ("Скала"), Перемишлі (вєсларський клуб "Сянова Чайка") та спортивні секції в Дрогобичі, Бориславі, Коломиї [5, с. 24].

Поступово сокільські гімнастично-спортивні осередки поширилися на усі західноукраїнські терени. Зокрема, на 1909 р. у Східній Галичині існувало 465 сокільських товариств [4, с. 87], які підпорядковувались львівському "Соколу-Батьку" на чолі з І. Боберським.

За час очолювання І. Боберським сокільського руху, з його ініціативи були створені нові спортивні структури та набули поширення і розвитку окремі види спорту. У 1908 р. при Українському спортивному гуртку (У. С. К.) Львівської академічної гімназії, де працював професор І. Боберський, відбулись лижні змагання, в яких активну участь взяли учні професора: С. Гайдучок, П. Франко, А. Лукашевич. Завдяки Українському спортивному гуртку професор Є. Любич сприяв розвитку лижного спорту у спортивному товаристві "Сянова Чайка" при гімназії в Перемишлі, а І. Дигдалевич – в Тернопільській гімназії. Сам І. Боберський у січні 1912 р. закінчив лещетарський (лижний) курс в Австрії [12, с. 104].

Як бачимо, І. Боберський сприяв неабиякому розвитку гімнастично-спортивної діяльності українських сокольських товариств. Ним було розроблено спеціальну термінологію назв різних видів спорту [1, с. 3], а також принципи залучення членів "Сокола" до різних видів спортивної діяльності. Члени товариства займалися такими видами спорту, як велосипедний (наколесництво), веслування, фехтування, лижний спорт (лещетарство), ковзанярський та санний спорт, хокей (гаківка), баскетбол (кошиківка), волейбол (сітківка або відбиванка), бокс (стусан), туризм (мандрівництво), стрільба.

Велику увагу І. Боберський приділяв видавничій діяльності, оскільки на початку ХХ ст. у Львові не було підручників з підготовки фахівців з фізичного виховання. На власні кошти І. Боберський опублікував перші підручники гімнастичних вправ і спортивних ігор: "Підручник ігор та забав" (1904), "Забави й гри рухові" (1904-1905), "Копаний м'яч" (1906), "Значення руханкових товариств" (1909) тощо. Згодом побачили світ і інші праці з гімнастично-спортивного виховання молоді, присвячені окремим видам спорту та гімнастиці. Наприклад, у 1905 р. І. Боберським були написані брошури "М'ячеві ігри", "Ізда на лещетах", "Легка атлетика", "Підручник до англійських ігор" та ін. Щороку С. Горук видавав "Сокольський календар" (видавався з 1895 р. В. Лаврівським), подаючи у ньому найважливіші дати та події з історії України. У 1909 р. друком виходять брошури "Прилюдні вправи", "Сітківка" (теніс), "Порадник для Соколів і Січей" за редакцією С. Горука, праці І. Боберського "Лавчина і Щеплівка" (1910 р.) та "Нові шляхи до тілесного виховання" (1911 р.).

У 1907 р. за ініціативи І. Боберського виходили "Сокольські Вісті" – друкований орган українського соколіства, а з 1910 р. – щомісячник під назвою "Вісті з Запорожжя" – часопис руханкових і пожежних товариств. У 1913 р. був опублікований на європейський зразок "Календар вістей із Запорожжя на 1914 р." [12, с. 105]. Загалом упродовж 1900 – 1914 рр. І. Боберський опублікував 17 праць, не враховуючи сотень статей у часописах з гімнастично-спортивного виховання української молоді.

Варто зазначити, що з розширенням мережі сокольських товариств на західноукраїнських землях, організаторами львівського "Соколу", особливо І. Боберським, проводилися орендування різноманітних приміщень, майданчиків для гімнастично-спортивного навчання та тренування молоді. Найбільшим досягненням було придбання І. Боберським у 1911 р. на кошти від української діаспори так званого "Українського Городу" у Львові – території для спорудження сокольського стадіону (згодом стадіон "Динамо") [15, арк. 7; 2, с. 11]. І. Боберський добре розумів, що потужне, масове гімнастично-спортивне товариство повинно мати у своєму розпорядженні постійне місце для проведення занять та тренувань з різних видів спорту, та що без такого майданчика українська молодь не зможе пройти якісну фізичну підготовку. З цього приводу І. Боберський зазначав: "У 1910 році існували у Львові дві польські спортивні площі, а саме "Сокола-Матері" і "Товариства ігор та рухових забав". Української спортивною площі тоді не було. Молодь наша вешталася по чужих полях. Скрізь її виганяли і не давали вести спортивних ігор та забав. Побой, образи та понижування особистого та національного достоїнства нашої молоді були на порядку дня. Молодь наша була тоді наче жебрак на вулиці, а почуття її достоїнства було постійно сильно калічене, оскільки всюди її прозивали – "батяри, свині, махабунди, москалі, збуї" та виганяли зі спортивних площ..." "Український Город" став власністю нашої нації, кількох її поколінь, що масовими, хоч і дрібними жертвами не лише

українців колишньої Австрії, а потім Польщі, але й українців з усього світу забезпечили за нами здобуття найкращої спортивної площі у Львові" [2, с. 11].

Продемонструвати свої досягнення у гімнастично-спортивній діяльності українські "Соколи" могли на масових маніфестаціях (здвигах). Як зазначали їх організатори: "Сокольські здвиги мали продемонструвати та довести, що український народ зростає фізично" [14, арк. 14]. Перші масові сокольські здвиги відбулись у Стрию (1907 р.), Тернополі (1910 р.), Станіславові (1911 р.), Львові (1911 р.), Бережанах (1911 р.), Калуші, Жовкві, Підгайцях, Роздолі, Снятині (1912 р.). Окружні маніфестації відбувалися у Львові, в Рава-Руській, Олеську та Білім Камені упродовж 1913 р. Сокольські здвиги мали надзвичайний вплив на українське населення та були вагомим чинником виховання національної свідомості, згуртування й відродження традицій українського народу.

Ці демонстрації мали значення не тільки для розвитку фізичного спорту, але й для національної консолідації та піднесення рівня національної свідомості. Варто зазначити, що 15 жовтня 1911 р. у Львові проходили Запорізькі ігри з безпосередньою участю українських "Соколів" [5, с. 25]. "Вчорашній день був днем нашої гордості, – зазначав І. Боберський. – Польський Львів вітав українських руховиків як вороже військо тому, що здвиг заїмпував їм своєю чисельністю і справністю" [14, арк. 7]. Однак, найвражаючим був II Крайовий Шевченківський здвиг у Львові, проведений у червні 1914 р., в якому взяли участь близько 12 тис. осіб [8, с. 31]. Серед них були і члени січових та пластових організацій краю. Як зауважив історик Дмитро Дорошенко, напередодні Першої світової війни "вся Галичина вкрилася сіткою спортивних і гімнастичних організацій "Січей" і "Соколів" [6, с. 325].

У 1913 р. організатор українського стрілецького руху І. Боберський задумав на двадцятиріччя діяльності українського "Соколу" влаштувати всеукраїнські олімпійські змагання, однак початок Першої світової війни перекреслив ці плани.

Таким чином, гімнастично-спортивна діяльність українських сокольських товариств була необхідною передумовою у консолідації західноукраїнського населення, а також зуміла засобами фізичної культури підготувати український народ для боротьби за українську державність.

Список використаних джерел

1. Боберський І. Рухові забави і ігри / І. Боберський. – Нью-Йорк: Накладом "Січового Базару", 1917. – 72 с.
2. Боберський І. Українське соколіство (1894–1939) / І. Боберський. – Львів: Накладом "Сокола-Батька", 1939. – 160 с.
3. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 230 с.
4. Гайдучок С. Деякі цифри про сокольську організацію за 35 літ / С. Гайдучок // "Сокол-Батько": Спортивно-руханкове товариство товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. Благітка А. – Львів, 1996. – С. 86 – 90.
5. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства "Сокол" та його діяльність наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття / І. Дацюк // "Сокол-Батько": Спортивно-руханкове товариство товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / Упоряд. А. Благітка. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 23 – 26.
6. Дорошенко Д. Нарис історії України в 2-х томах. / Д. Дорошенко. – Том II (від половини ХVІІ століття). – К.: "Глобус", 1992. – 349 с.
7. Лаврівський В. Сокол – календар на рік 1895 / В. Лаврівський. – Львів: накладом автора, 1894. – 113 с.
8. Лазарович М. "Гей, ви, стрільці січові". Формування українського стрілецького руху в Галичині: причини, передумови, наслідки / М. Лазарович. – Тернопіль: Джура, 2004. – 62 с.
9. Нагірний В. З моїх споминок / В. Нагірний. – Львів: Накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив, 1935. – 70 с.
10. Омелячук А. Тридцять п'ять літ / А. Омелячук // "Сокол-Батько": Спортивно-руханкове товариство товариство у Львові. Альманах 1894–1994. / Упоряд. Благітка А. – Львів: РВО "Основа", 1996. – С. 185 – 188.
11. Руханка гартує тіло і дух // Український Сокол. – Прага, 1934. – Ч. 2. – С. 9.

12. Трофим'як Б. Гимнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.) / Б.Є. Трофим'як. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 696 с.
 13. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 312, оп. 1, спр. 9.
 14. Там само, спр. 62.

15. Там само, спр. 103.
 16. Cenar E. Pierwszy występ Sokola ruskiego / E. Cenar // Przewodnik gimnastyczny. – Nr 5. – 1902. – S. 3.

Надійшла до редколегії 28.10.14

Е. Папенко, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОГО МОЛОДЕЖНОГО ОБЩЕСТВА "СОКОЛ" В ОБЛАСТИ ГИМНАСТИКИ И СПОРТА В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX В.

В статье подробно рассмотрено гимнастическо-спортивную деятельность украинского молодежного общества "Сокол" в Восточной Галиции в конце XIX – начале XX в. Проанализированы причины создания сокольских обществ по физическому воспитанию. Исследованы основные этапы становления и деятельности сокольских гимнастическо-спортивных организаций. Освещены формы и средства физического воспитания. Акцентируется внимание на значении гимнастики и спорта для украинского народа накануне Первой мировой войны. Рассмотрено политику польского наместничества в Галиции по активизации деятельности украинского гимнастическо-спортивного движения на рубеже XIX – XX вв. Освещена роль организаторов украинского сокольского движения в совершенствовании физического воспитания молодежи. Подчеркивается, что гимнастическо-спортивная деятельность украинских сокольских обществ была необходимым условием консолидации западноукраинского населения, а также сумела средствами физической культуры подготовить украинский народ для борьбы за украинскую государственность.

Ключевые слова: молодежное общество, гимнастика, спорт, "Сокол", физическое воспитание, освободительное движение.

E. Papenko, Postgraduate Stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN YOUTH "SOKIL" SOCIETY ACTIVITY IN THE SPHERE OF GYMNASTICS AND SPORT IN THE LATE XIX – EARLY XX CENTURIES

The article discovers gymnastic and sport activity of the Ukrainian "Sokil" Society in Galicia in the late XIX – early XX centuries. The reasons for creation of "Sokil" Societies for physical education were analyzed. The main stages of formation and activities of "Sokil" Societies for physical education were investigated. The means and forms of physical education were explored. Attention is focused on the importance of gymnastics and sports for the Ukrainian people before World War I. The article considers the policy of Polish governors regarding energization of Ukrainian gymnastics and sport movement at the turn of XIX – XX centuries. The role of the Ukrainian "Sokil" movement organizers in the improvement of youth physical education was analyzed. It is emphasized that gymnastic and sport activity of the Ukrainian "Sokil" Societies was an important prerequisite for the West Ukrainian people consolidation, and managed to prepare Ukrainian people for the fight for Ukrainian statehood by the means of physical training.

Key words: youth society, gymnastics, sports, "Sokil", physical education, the liberation movement.

УДК 94(100):355-054.65

В. Полуда, асп.

Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії, Київ

УМОВИ УТРИМАННЯ В'ЯЗНІВ У НАЦИСТСЬКИХ ТАБОРАХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ

На основі широкої джерельної бази розглядається проблема умов утримання військовослужбовців Червоної Армії в нацистських таборах військовополонених.

Ключові слова: Друга світова війна, військовополонені, табори військовополонених, Червона Армія, вермахт.

Однією зі знакових проблем історії України, яка була забороненою з кінця 1940-х і до середини 1990-х років, є тема військового полону в роки Другої світової війни. Полон – стан, в якому знаходиться людина, захоплена противником і позбавлена свободи. Полон є одним із трагічних феноменів людської історії. З ним пов'язані не тільки фізичні страждання і труднощі, а й важка психологічна та моральна криза. Фактично перші наукові та науково-популярні дослідження з даної теми з'явилися тільки в роки хрущовської "відлиги". Стосувалися вони як цивільних, так і військових осіб, які перебували в концентраційних таборах (Аушвіц, Дахау, Маутхаузен, Бухенвальд тощо). Продовжувалося видання документальних збірок, тематика яких побіжно зачіпала тему військового полону. Лише з середини 1990-х років унаслідок зміни політичної та наукової атмосфери в українському суспільстві та відкриття для доступу громадськості раніше засекречених документів, теми долі військовополонених та полону як історичного феномену набули широкого відображення в працях українських дослідників. Велику роль у просуванні цієї справи відіграло ознайомлення з роботами західноєвропейських учених. В Україні дану проблематику розвивали такі дослідники, як В.Король, А.Чайковський, О.Лисенко, В. Шев-

ченко. Важливий внесок у розробку даної теми зробив ізраїльський науковець А. Шнеер.

Основну масу досліджень у пострадянській історичній науці складають праці, присвячені передусім німецьким концентраційним таборовам. Проте дотепер не існує жодної узагальнюючої праці, присвяченої створенню та діяльності системи нацистських таборів військовополонених на території України. Не існує праць, які б дослідили умови утримання, повсякденне життя радянських військовополонених та їхнє трудове використання для потреб нацистської імперії. У сучасних українських дослідженнях часто перехреснюються і плутаються поняття "концентраційний табір" і "табір військовополонених" [7, с. 15]. Концентраційні табори призначалися для покарання політичних та расових ворогів гітлерівського політичного режиму, тобто формально носили поліційний характер. До них могли потрапляти як військовослужбовців ворожих тодішній Німеччині країн, так і цивільне населення, що було запідозрене в неояльності. Табори військовополонених призначалися для утримання виключно військовослужбовців і формально не мали поліційно-карального характеру. Складність розрізнення двох вищезгаданих категорій таборів полягає в схожості режиму, який був встановлений у них.